

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ МОТИВИ В ТВОРЧОСТІ ВЛАДЛЕНА КОВТУНА

Немченко Іван Васильович,

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри

української й слов'янської філології та журналістики

Херсонський державний університет

ORCID ID: 0000-0003-3041-1313

Україна

Анотація. У статті розглядаються ліричні твори Шевченківської тематики з доробку сучасного українського поета Владлена Ковтуна. Звертається увага на характерні мотиви, образи, символіку. Розглянуто тексти Кобзарєвої тематики, що стали піснями. Простежується зв'язок цієї частини доробку В. Ковтуна з українським фольклором.

Ключові слова: поезія, мотив, образ, символ, Тарас Шевченко.

Український письменник Владлен Кузьмич Ковтун як автор книжок «Однієї долі два крила» (2003), «Молюсь на імення твоє» (2008), «Я вам завдячую усім...» (2018), «Відверто про хокей на траві і не тільки» (2021) уже чітко означився в сучасному літературному процесі, водночас підкресливши свою вірність традиціям вітчизняної класики, насамперед Шевченковим мистецьким заповітам та ідіологемам. Один зі своїх компакт-дисків із піснями він так і назвав: «Рідний мій Шевченків краю» (2008), підкреслюючи характерні пріоритети в своєму уживанні.

Серед авторів публікацій про митця можемо назвати таких, як Н. Бай, О. Балабко, Ю. Валєєва, М. Волков, О. Дубовик, Б. Кириченко, В. Кульова, М. Луків, Т. Майданович, Л. Нечипорук, А. Онопа, С. Перець, Л. Петрова, В. Поліщук, В. П'ятериков, Ю. Титов, І. Трунцева та ін. Окремі аспекти творчості В. Ковтуна висвітлено в наших попередніх розвідках [1-2]. Метою цієї публікації є простеження Шевченкових мотивів у доробку письменника.

Народившись у Кобзаревому краї (село Таганча Канівського району теперішньої Черкаської області), навчаючись у школі № 1 м. Корсунь-Шевченківський та Київському університеті імені Тараса Шевченка, В. Ковтун вбирав у себе незмінний пієтет у ставленні до великого поета, а ставши на літературну стежку, оспівав його у власних ліричних текстах. Часто митець виступає в ролі пропагандиста Шевченкового слова, декламуючи безсмертні рядки з «Кобзаря» на своїх власних літературно-мистецьких вечорах. Серед улюбленої лектури письменника – твори великого Тараса та праці про нього. Так, в автобіографічній публікації «Золоті фоліанти на книжковій полиці, або скажи мені, що ти читаєш, і я скажу тобі, хто ти» В. Ковтун ділиться своїми враженнями від книжки І. Огієнка «Перше видання революційних віршів Тараса Шевченка» [3]. Додамо, що митець є членом земляцтва «Шевченків край» та Почесним громадянином Корсуня-Шевченківського. Тож звернення в його доробку до Кобзарєвої тематики аж ніяк не випадкове.

Ковтунова лірична Шевченкіана доповнює розмаїте мереживо з літературних текстів письменників Черкащини – від Степана Бена (С. Бендюженка), Михайла Домонтовича (М. Злобінцева), Олекси Кобця (О. Варавви), А. Кримського, М. Максимовича, О. Навроцького, Якіма Самотнього (Я. Єрмолаєва), Т. Осьмачки, М. Старицького, П. Филиповича в класичний період і до представників наступних генерацій аж до сьогодення (В. Береза, Г. Білоус, І. Бонь, К. Вербівська, І. Вирган, Н. Віргуш, В. Власюк, С. Воскрекасенко, М. Гаптар, З. Гончарук, А. Горбівненко, Н. Горішна, В. Даник, Л. Даценко, В. Дергач, О. Діхтяренко, Г. Донець, І. Дробний, М. Жомір, Олена Журлива, Н. Замулко-Дюбуше, В. Затуливітер, С. Зінчук, М. Іванченко, М. Калініченко, В. Кикоть, Г. Клименко, В. Кобзаренко, В. Коваленко, Т. Коломієць, Д. Кононенко, Тамара Корсунська, В. Кузьменко, Г. Кулик, В. Лагода, Н. Лапіна, О. Левада, Андрій Легіт, С. Левченко, П. Линовицький, О. Лищенко, М. Масло, В. Мельник, О. Месєвря, В. Метелиця, Н. Михайлова, Ф. Мицик, Ф. Моргун, О. М'яус, М. Негода, В. Носенко, О. Озірний, М. Павленко, К. Пасічна, В. Пахаренко, К. Піка, О. Пухний,

В. П'ятун-Діброва, Ф. Руденко, С. Руднєв, А. Савранська, А. Савченко, В. Симоненко, М. Слюсаревський, О. Солодар, О. Соломіцький, Л. Солончук, М. Солончук, О. Софієнко, Л. Тараненко, О. Теліженко, С. Ткаченко, М. Томенко, Д. Чередниченко, Андрій Чужий, Т. Чупак, М. Шамрай, П. Юрик та ін.).

Одну зі своїх патріотичних пісень «Отчий Корсунь» В. Ковтун обрамляє найважливішою строфою, яка підкреслює найвищі святині в долі митця: «Отчий Корсунь стріча мене радо як рідного сина, / Я весь світ обійшов, – та до тебе вертаюсь щораз... / Я без тебе – не я, в мене ти є та ще Україна / І зі мною навек є і буде наш Батько Тарас!..» [3]. І ця дорога серцю поета тріада оспівується ним у багатьох текстах.

У вірші-діалозі «Ніколи, братіє, ніколи...» В. Ковтун послуговується епіграфом із Кобзаревого твору «Згадайте, братія моя...», написаного 1847 року вже в Орській фортеці, але нерозривно пов'язаного з циклом «В казематі». Ті ж рядки проясня як аплікацію внесено й у текст нашого сучасника: «Ніколи, братіє, ніколи / З Дніпра укупі не п'ємо», / Тому і човгаємо колом / І не рождаємо П'ємонт» [3]. Через уявну розмову з Тарасом Шевченком, поет порушує проблему національної роз'єднаності та самоїдства українців, що заважають реалізації довгострокових визвольних проєктів, культурному й державному відродженню й самоствердженню нації. Послуговуючись символікою італійської національно-визвольної боротьби проти австрійського поневолення, автор вдається до образу П'ємонту як утілення патріотичної одержимості й консолідованості співвітчизників, мріючи про появу відповідних явищ і в українському просторі.

Ореол Шевченкової слави, його присутність у серцях міриадів українців як неперебутньої мобілізуючої сили простежується й у марші В. Ковтуна «Єднаймося, брати!», сповненому віри в мудрість і далекоглядність співвітчизників: «Єднаймося ж, брати, навколо Бога, / А ще нехай єднає нас

Кобзар! / Не різні ми – одна у нас дорога, / І розбрат ми не пустим на пороги, /
Все покладемо на Материн вівтар!» [3].

Шевченківським запалом пронизаний ліричний триптих В. Ковтуна «Ярій віки, Холодний Яр!», в якому звеличуються борці проти поневолення України московсько-більшовицькою ордою: «Нема сильніших духом, аніж Ви – / Двадцятого століття гайдамаки... / За волю краю – Ваші молитви, / За волю краю – на заброд атаки!.. // Клялися Ви, як кидались у вир – / «Вкраїні волю, або смерть прийняти!» / Благословляв Вас Мотрин монастир, / Холодний Яр давав зелені шати!» [3]. Весь цикл перейнятий думкою про спадкоємність героїчних традицій у краї: від часів Коліївщини, оспіваної Кобзарем у поемі «Гайдамаки», і до потужного спалаху Холодноярської республіки вже за новітньої доби. В. Ковтун захоплюється розмахом визвольного руху співвітчизників, могутнім суспільним резонансом їх діяльності. І цей патріотичний чин бачиться генетично закоріненим у минуле і високим зразком для наступних поколінь українців: «Ви – незборимі, Ви – дороговказ, / Ви – діти заповітів Кобзаревих!» [3].

Натомість у посланні «Тарасові Шевченку» домінують гостросатиричні нотки, оскільки йдеться про антигероїв, які приховують своє нікчемне єство та підленькі справи під вивіскою псевдовірності Кобзаревим ідеалам. Адже не досить прикрасити чиновницьке робоче місце портретом чи погруддям великого поета-пророка, а слід щоденно й неухильно керуватися його настановами, дбати про народ і країну. Звертаючись до Кобзаря, поет констатує: «Твої портрети справненько висять / У кабінетиках і кабінетах, / Збагнули всі – і кум, і сват, і брат – / Ніяк не можна без Твого портрета» [3]. Не забувають «в березні прогнуться, і у травні», відзначаючи за інерцією річниці народження та смерті Т. Шевченка та його перепоховання в Україні, але «слабенько знає Тебе знать» [3], послуговуючись каламбуром, наголошує автор. Але й у просторі послання «Тарасові Шевченку» знаходиться місце для справжніх героїв, реальних, а не підлакованих продовжувачів його справи:

«Зате народ з Майдану, чи з АТО – / До серця ближче «Кобзаря» ховали, / Бо ти навчив їх: як не я, то хто / Не дасть Україну-матір на поталу?!» [3]. Фінал твору В. Ковтуна спроектований на наш час, коли вже остаточно спала маска псевдобрата з агресора-росіянина: «А ще – як зміг би суцїй нині всяк / Твою науку втямить про братерство! / То лиш тоді сусід би наш заляк / Й до нас «у гості», мабуть, вже б не перся!!!» [3].

Суголосним за звучанням є вірш співця «Перед портретом Кобзаря», котрий відкривається епіграфом із невмирущої поеми «Гайдамаки»: «Люде! Люде! / Коли то з вас буде / Того добра, що маєте? / Чудні, чудні люде!» [4]. Досить категорично, як і в попередній поезії, автор заявляє: «Не кожний має право прикрашати / Свій кабінет портретом Кобзаря: / Нізачо би Кобзар не став прощати, / Того, що зараз дехто витворяє» [4]. Письменник обурений тим, що всілякі не чисті на руку псевдодіячі, аби приховати свої гріхи, використовують високий авторитет Т. Шевченка («ну, наче «кришу», щоб не взяв вас «мент»). У дусі викривальних Кобзаревих поезій («П. С.» та ін.) звучать фінальні рядки цієї віршованої сатири: «Ви й матір продасте і сина, / Аби сказати: «Усе навкруг моє!» [4].

Сповнений болю вірш-послання В. Ковтуна «О Батьку наш! Пророче наш великий!..», в якому автор визнає невдачі на шляху втілення українцями Шевченкових заповітів у життя: «Сказати сором – і до наших днів / Народ наш славний, справний, працьовитий / Ще на дорогу щастя не набрів. // Неначе з неба впала нам свобода / (А що задарма – завжди не в ціні), / І верховоди – наче від народу – / Її і розміняли на дрібні...» [4].

Перегукуючись із знаменитим Шевченковим «дружнім посланієм» до українців «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм...», В. Ковтун написав своє «Недружнє посланіє деяким депутатам», котрі дбають лише про власні інтереси, а не про народ і державу. Як наслідок, отримуються не злети, а втрати: «Геніїв країно, / Україно, / Краю чистих і відкритих душ! / Чом тебе гойдає, мов пір'їну?» [4]. Замість згуртування спостерігаються чвари та

ворожнеча. Вустами поета ніби промовляє сам народ, із пісенних та анекдотичних скарбниць якого добираються словесні характеристики: «Ви чужі нам, ви не Богом дані, / Гаманці набили – аж тріщать!», «Ви такі придумали закони, / Щоб лишавсь ціленьким рідний зад» [4]. Тож вихід для таких, на думку митця, дуже простий та ощадний: «От надіть би вам куфайки й кепки / Та й послать волам крутить хвости!..» [4].

Патріотичний вірш В. Ковтуна «Моя Батьківщино мала...» обрамлений красномовною строфою: «О рідний Шевченків мій край! / Радію, що звідси я родом. / З'єднав твого слова розмай / Мене з українським народом» [4]. Цей твір має й пісенну версію (музика корсунця С. Калініченка), в якій процитовані вище розлогі амфібрахієві рядки трансформовані в більш динамічний і частотніший приспів, побудований за ритмом фольклорної шумки (8+8): «Рідний мій Шевченків краю! / Гордий я – я звідси родом. / Я святіших місць не знаю, / Я з тобою звіку-зроду!» [4].

У вірші-спогаді «Спокутне», присвяченому В. Симоненку, В. Ковтун живописує краєвиди рідної Черкащини, де на кожному кроці промовляє історія. І, звісно, в народній пам'яті закарбовані сліди, залишені Кобзарем: «Тут кожен залюбки тобі покаже, / Де під каштаном спочивав Тарас» [4].

Як письменник і як громадянин України В. Ковтун вважає своїм обов'язком говорити про наболіле – і поетичним, і публіцистичним словом. Особливо ж коли йдеться про речі архіважливі. Як-от постать Т. Шевченка та спроби недругів України принизити його велич, скинути з п'єдесталу всенародного пієтету як національного й загальнолюдського світоча. Характерним щодо цього є «Відкритий лист пану Євгену Кисельову, який веде програму «Велика політика» телеканалу «Інтер», опублікований В. Ковтуном у часописі «Українське слово» за 2011 рік (№ 12 від 23-29 березня). У листі перепало не лише горезвісному зневажальникові Т. Шевченка О. Бузині, а й самому телеведучому: «...Об'єктивно відчувалося, що Ви теми не знаєте, і мені було ніяково за журналіста (тут не має значення, якої він національності чи з

якої країни приїхав), який торкається святого, а сам має поверхове уявлення про постать, перед якою схиляється цілий народ ось уже третє століття. Якщо це не так – Ви з поваги до України і до її Пророка повинні були застосувати більш певні висловлювання» [5]. І нині, у свої 85 років, Владлен Кузьмич не втрачає такої ж бойовитості в обстоюванні національних ідеалів і святинь. Почекаємо від нього нових творів, зокрема і в царині ліричної Шевченкіани.

Висновки. Шевченківські мотиви є наскрізними в поетичному ужитку та мемуарно-публіцистичних текстах українського письменника Владлена Ковтуна. Подібно до інших митців, що є кривими великого Кобзаря, він послідовно й систематично звертається до його постаті, тих чи інших сторінок біографії та творчої спадщини, невмирущих заповітів. Шевченківська тематика означена в різних ліричних модифікаціях, культивованих В. Ковтуном: піснях, маршах, присвятах, посланнях, віршах-закликах, діалогах, сатирах тощо. Часто автор послуговується епіграфами з Кобзаря, аплікує тексти своїх творів Шевченковими рядками, що стали крилатими. Характерно, що чимало таких ліричних зразків близькі за звучанням та символікою до народних пісень.

Список використаних джерел

1. Немченко, І. (2023). Жанрова палітра ліричного доробку Владлена Ковтуна. *Грааль науки: міжнародний науковий журнал*. 2023. № 33 (листопад): за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції «*Scientific vector of various sphere' development: reality and future trends*», 10.11.2023 р. ГО «Європейська наукова платформа» (Вінниця, Україна) та ТОВ «*International Centre Corporative Management*» (Відень, Австрія). 278-286. <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/issue/view/10.11.2023>
2. Немченко, І. (2023). Патріотичні мотиви в ліриці Владлена Ковтуна. *Грааль науки: міжнародний науковий журнал*. 2023. № 32 (жовтень): за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції «*Globalization of scientific knowledge: international cooperation and integration of sciences*» 13.10.2023 р. ГО «Європейська наукова

платформа» (Вінниця, Україна) та ТОВ «International Centre Corporative Management» (Відень, Австрія). 251-256. <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/issue/view/13.10.2023>

3. Ковтун, В. (2021). Відверто про хокей на траві і не тільки. Київ: ТОВ «Нью Едішн».
4. Ковтун, В. (2008). Молюсь на імення твоє: поезія, проза. Київ: Криниця.
5. Ковтун, В. (2018). Я вам завдячую усім...: поезія, проза. Київ: Логос.

T. Shevchenko's motives in Vladlen Kovtun's works

Nemchenko I.

Немченко І.В. Шевченківські мотиви в творчості Владлена Ковтуна. *Грааль науки: міжнародний науковий журнал*. 2023. № 34 (грудень): за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції «Science of post-industrial society: globalization and transformation processes», 8 грудня 2023 року. С.218-222. <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/issue/view/08.12.2023>